

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pana mgr Szymona Noworyty

*nt. Wpływ dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej na kulturę bezpieczeństwa w wojskach
powietrznodesantowych SZ RP,*

opracowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Roberta Sochy
i promotora pomocniczego dr Grzegorza Piątkiewicza

1. Ogólna ocena dysertacji

Recenzowana praca ma charakter pionierski. Dotychczas w Polsce nie przeprowadzono badań naukowych, w których wykorzystywano by modele kultury bezpieczeństwa w odniesieniu do jakości funkcjonowania struktur organizacyjnych sił zbrojnych na etapie ich projektowania, organizowania i szkolenia. Chociaż podobne próby podejmowano wcześniej wśród studentów¹, ale także strażaków² i służb zarządzania kryzysowego³, to jednak recenzowana dysertacja charakteryzuje się szczególnymi wartościami użytkowymi. Prawdopodobnie wpłynęło na to duże doświadczenie wojskowe Pana ppłk mgr Szymona Noworyty. Zdaniem recenzenta prezentowane w końcowej części pracy ustalenia badawcze i wynikające z nich wnioski powinny być przedmiotem szczególnego zainteresowania decydentów na wszystkich szczeblach dowodzenia i kierowania SZ RP.

Autor rozprawy wykazał się umiejętnością korzystania w badaniach naukowych z niełatwych teorii kultury bezpieczeństwa i kultury organizacyjnej oraz zawartych w nich modeli, do opracowania koncepcji swoich badań empirycznych, a w niej adekwatnych do potrzeb metod, technik i narzędzi badawczych. Także interpretacja zebranych w badaniach danych nie powinna budzić zasadniczych zastrzeżeń, a raczej słowa uznania kierowane dla Doktoranta i jego Promotorów.

¹ A. Filipek, *Poziom i charakter kultury bezpieczeństwa młodzieży akademickiej*, Siedlce 2008.

² M. Wojakowska, M. Gikiewicz, (red. nauk.), *Kultura bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, tom I, SGSP, Warszawa 2020.

³ Czasopismo naukowe *Kultura bezpieczeństwa* nr 3-4, 2015, Siedlce 2015, załącznik.

W tym miejscu warto podkreślić, że objęte badaniami struktury organizacyjne SZ, czyli pododdziały *dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej* są nowym „tworem”, nierzadko jeszcze niewystarczająco dopracowanym. Chodzi m.in. o jakość regulacji formalnych i struktur organizacyjnych, ale także o potencjał fizyczny i mentalno-duchowy żołnierzy, a także o warunki materialne ich zakwaterowania i szkolenia. To wszystko jeszcze „staje się” i dopasowuje do potrzeb, zbyt często „ucząc się na błędach”⁴. A czas „nie chce się zatrzymać”.

Stwarzało to dla Doktoranta dodatkowe trudności, z którymi poradził sobie stosunkowo dobrze. Wyrażając taką opinię chciałbym zwrócić uwagę na Jego wysoką kulturę w procesie formułowania wniosków wynikających z badań, oraz na konstruktywne i optymistyczne podejście do możliwości rozwiązywania stwierdzonych w badaniach problemów. Osobiście jestem przekonany, że zebrane przez Doktoranta dane są wiarygodne, a wyrażane przez Niego propozycje zasługują na uznanie. Biorąc to pod uwagę, oraz uwzględniając osobiste doświadczenia Pana ppłk mgr Szymona Noworyty chciałbym jeszcze raz podkreślić, że zebrane w badaniach dane i ich analiza, oraz sformułowane na tej podstawie wnioski powinny być wykorzystane w procesie doskonalenia jakości funkcjonowania pododdziałów *dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej* w wojskach powietrznodesantowych. Być może wnioski z badań okażą się przydatne także dla innych rodzajów wojsk. Warto się tym zająć, zanim opinie o warunkach zakwaterowania i szkolenia żołnierzy *dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej* nie obniżą zainteresowania młodzieży tym rodzajem służby.

2. Charakterystyka oraz ocena teoretycznych, metodologicznych i merytorycznych aspektów pracy

Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny z ważnymi elementami utylitarnymi, prezentowanymi w jej końcowej części. Takie podejście badawcze trzeba uznać jako słuszne, uwzględniając *charakter badanych problemów*. Przedstawiono je na stronach 19-25. Adekwatne do tych problemów hipotezy zamieszczono na stronach 23-25. Zaś szeroko rozumianą metodę badań scharakteryzowano na stronach 25-35. Tę część pracy zatytułowano dosyć nietypowo jako *Koncepcja badawcza pracy* (podrozdział 1.4.). Nietypowe, chociaż

⁴ Stosunkowo sprawne usunięcie stwierdzonych w badaniach słabszych stron funkcjonowania pododdziałów *dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej* w wojskach powietrznodesantowych SZ RP (być może nie tylko), powinno sprzyjać osiągnięciu przez te pododdziały wyższego poziomu wyszkolenia i morale, oraz zmniejszać ryzyko spadku zainteresowania młodych ludzi tym rodzajem służby.

interesujące poznawczo było również przeplatanie w tym podrozdziale elementów stricte metodologicznych z teoretycznymi.

Teoretyczna i metodologiczna część pracy, jak również wyniki badań empirycznych i efekty ich analizy nie budzą zastrzeżeń. Nie oznacza to, że Autor nie ustrzegł się drobnych „niedociągnięć” sygnalizowanych w dalszej części recenzji. Moim zdaniem nie wpłynęło to jednak na poprawność przeprowadzonych badań i ich efekty, prezentowane głównie w podrozdziale 4.4. na stronach 166-178. Podrozdział ten zatytułowano *Kultura bezpieczeństwa w wojskach powietrznodesantowych*. W domyśle można przyjąć, że dotyczy to *dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej*. A może nie tylko tego rodzaju wojsk, i nie tylko wojsk?

Najbardziej interesujący poznawczo a zarazem praktycznie użyteczny jest rozdział 5 recenzowanej pracy. Zatytułowano go *Rekomendacje na rzecz zwiększania poziomu kultury bezpieczeństwa wojsk powietrznodesantowych w kontekście dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej*. Ta część pracy powstawała w taki sposób, że Autor - korzystając z przedstawionego na rysunku 5, s. 167 modelu „filarów” kultury bezpieczeństwa - analizował „siłę” poszczególnych filarów na podstawie zebranych w swoich badaniach danych empirycznych. Przyniosło to ciekawe efekty w postaci konstruktywnych wniosków. Przyczyniły się do tego również osobiste obserwacje i doświadczenia zebrane na różnych stanowiskach przez Pana ppłk mgr Szymona Noworytę.

Sygnalizowane już wcześniej i szerzej omówione w dalszej części recenzji słabsze strony pracy wiązały się: z jednej strony ze złożonością i dynamicznym rozwojem wiedzy naukowej dotyczącej *fenomenu kultury bezpieczeństwa*; z drugiej strony zaś - ze stosunkowo nową i jeszcze formującą się strukturą organizacyjną w siłach zbrojnych RP, jaką jest *dobrowolna, zasadnicza służba wojskowa*. M.in. z tych powodów badanie *relacji* między w/w zmiennymi, a tym bardziej próba określania wzajemnego *wpływu między nimi*, mogło stanowić dużą trudność nawet dla bardziej doświadczonych badaczy. Z tą niełatwą sytuacją Doktorant poradził sobie całkiem dobrze. Dotyczy to zarówno sposobu formułowania *pytań problemowych* (prezentowanych na stronach 21-22), oraz związanych z nimi *hipotez* (s.24-25), ale także *pozostałych elementów procedury badawczej*, opisanych na stronach 25-31.

W tej części pracy przedstawiono także adekwatną do pytań problemowych *metodę badań*, a w niej techniki i narzędzia badawcze. Nie można jednak zgodzić się ze stwierdzeniem Autora, że dotychczas nie opracowano kwestionariusza ankiety jako narzędzia badania kultury bezpieczeństwa. Uczyniła to przed laty dla potrzeb swojej pracy doktorskiej Pani Prof.

Agnieszka Filipek (patrz przypis 1 recenzji). Szkoda, że żadna z publikacji tej doświadczonej badaczki kultury bezpieczeństwa nie znalazła się w polu zainteresowań Doktoranta i w Bibliografii Jego pracy.

Liczebność objętej badaniami próby żołnierzy (324) wydaje się być wystarczająca i w miarę reprezentatywna pomimo tego, że została ona zmniejszona o ponad 100 osób w stosunku do pierwotnych założeń. Ogólnie biorąc przyjęte przez Doktoranta założenia metodologiczne są adekwatne do podjętej w badaniach problematyki co pozwala traktować zebrane dane jako wiarygodne, a ich interpretację i wnioskowanie jako poprawne.

Na zakończenie tej części recenzji wróć do tematu pracy. Zdaniem recenzenta jeden zawarty w tytule wyraz wydaje się być dyskusyjny. Chodzi o to, że badanie „Wpływu...” jest tak trudne, że lepiej używać innego sformułowania, np. „Związek...”. Nie obniża to jednak wyraźnie jakości recenzowanej pracy.

3. Układ pracy oraz jej walory merytoryczne i praktyczne

Wspomniano już, że układ pracy doktorskiej Pana mgr Szymona Noworyty jest – zdaniem recenzenta - nietypowy dla pracy o charakterze teoretyczno-empirycznym co nie oznacza, że może być on kwestionowany. Zazwyczaj struktura pracy odpowiada kolejności czynności wykonywanych w ramach procedury badań. Wtedy, poza tradycyjnym Wstępem, praca zawiera rozdział teoretyczny i metodologiczny, a po nich rozdział, w którym prezentowane są wyniki badań empirycznych oraz opracowane na ich podstawie wnioski. W przypadku recenzowanej dysertacji wygląda to nieco inaczej.

Rozdział 1 zatytułowano „Założenia badawcze”. Zgodnie z tytułem przedstawiono w nim zasadnicze elementy Koncepcji badań, czyli to, co zawiera podstawowy dokument niezbędny do otwarcia przewodu doktorskiego. Tymczasem ostatni podrozdział rozdziału metodologicznego nazwano „Koncepcja badawcza pracy”. Zawiera on treści, które zazwyczaj określa się jako *metoda, techniki i narzędzia badawcze*, oraz sposób przeprowadzenia badań i liczebność próby badawczej. Taka „restrukturyzacja” i zmiana nazewnictwa nie wpłynęła na jakość przeprowadzonych badań i uzyskane wyniki.

Rozdział 2 ma tytuł „Wojska powietrznodesantowe”. Wiąże się on dosyć luźno z całością pracy i nie wnosi wiele do badanej problematyki.

Zdaniem recenzenta rozdział 3 więcej wnosi do całości prowadzonych w dysertacji rozważań. Zaś zawartość rozdziału 4 - zgodnie z tytułem pracy i przyjętymi założeniami – może być

traktowany jako podstawa teoretyczna do badań empirycznych i znaczący punkt odniesienia w procesie interpretacji zebranych w badaniach danych.

Wspomniano już, że „wartością dodaną” dysertacji jest rozdział 5 zatytułowany „Rekomendacje na rzecz zwiększenia poziomu kultury bezpieczeństwa wojsk powietrznodesantowych w kontekście dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej”. O utylitarnej wartości tego rozdziału napisano już wcześniej. Także zawarte na czterech stronach „Zakończenie” posiada taką wartość.

Ogólnie biorąc Autorowi pracy udało się w przejrzysty i przekonujący merytorycznie sposób przedstawić konstruktywne propozycje dotyczące rozwiązywanych problemów związanych z: a/ *naborem kandydatów* do dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej w wojskach powietrznodesantowych i z ich „jakością”, b/ organizacją *szkolenia* żołnierzy, oraz c/ zapewnianiem optymalnych *warunków do tego szkolenia*. W taki usystematyzowany sposób Pan mgr Szymon Noworyta przedstawił dosyć szczegółowo wiarygodne wyniki swoich badań ukazując nie tylko to, co powinno być w tym zakresie poprawione, ale także w jaki sposób. Z wdrożeniem tych zaleceń nie powinno się zwlekać, jako że wraz upływem czasu wielu żołnierzy dostrzegających i sygnalizujących te problemy może tracić motywację do pełnienia służby dzieląc się swoimi obserwacjami i odczuciami z potencjalnymi kandydatami.

W ostatnim, krótkim akapicie *Zakończenia* pracy jej Autor zwrócił uwagę na fenomen *morale* jako element kultury bezpieczeństwa. Warto to docenić chociaż szkoda, że zagadnieniu temu poświęcono w tej ciekawej i pożytecznej pracy tak mało miejsca. Prawdopodobnie dlatego, że generalnie za mało uwagi poświęca się tej problematyce w naszej armii. To się zmienia biorąc pod uwagę fakt, że jeszcze przed kilkunastu laty w szkołach oficerskich w naszym kraju w ogóle nie zajmowano się tą problematyką, a morale nierzadko mylono z moralnością⁵.

4. Ogólna charakterystyka wykorzystanych w dysertacji źródeł informacji i wiedzy

Pan mgr Szymon Noworyta zadeklarował wykorzystanie dla potrzeb swojej dysertacji 193 pozycji literatury naukowej z kilku dyscyplin naukowych, 37 aktów prawnych i kilkanastu innych dokumentów, a także kilkadziesiąt źródeł internetowych. Najogólniej biorąc dobór literatury wydaje się adekwatny do potrzeb badanych przez Niego problemów naukowych. Nie oznacza to, że Autor nie ustrzegł się kilku niedopracowań w tym zakresie. Np. pisząc o bezpieczeństwie nie powinno się pomijać dorobku Pana Profesora Jerzego Stańczyka, który

⁵ Szerzej na ten temat w: M.Cieślarczyk, A.Skrabacz (red. nauk.), *Morale. Cz.1. Teoretyczne i metodologiczne aspekty badania zjawiska morale*, Warszawa 2016; M.Cieślarczyk, A.Kołodziejczyk, *Czynnik X. Morale w życiu osobistym, w działalności społecznej i zawodowej*, Warszawa 2019.

przez większość badaczy w naszym kraju traktowany jako „klasyk”. Zaś w subdyscyplinie nauk o bezpieczeństwie jaką jest kultura bezpieczeństwa nie powinno się pomijać dorobku Pani Profesor Agnieszki Filipek. To Ona właśnie w ówczesnej Akademii Obrony Narodowej obroniła pierwszą w Polsce, a może nawet w Europie pracę doktorską poświęconą fenomenowi kultury bezpieczeństwa.

Pisząc o kulturze organizacyjnej nie wypada pomijać dorobku Pana Profesora Sikorskiego z Łodzi, który w Polsce był prekursorem badań w tym zakresie.

Korzystając z takich elementów wiedzy, jak wykorzystywane w recenzowanej dysertacji trzy filary kultury bezpieczeństwa (s. 158) warto sięgnąć do pierwotnego źródła, czyli monografii z 2006 roku, a nie do znacznie późniejszych opracowań. Chociaż są to detale, to jednak przyszły naukowiec powinien o tym pamiętać.

I jeszcze jedna uwaga w nawiązaniu do morale jako wspomnianego niejako mimochodem jego związku z kulturą bezpieczeństwa. Gdyby Autor dysertacji korzystał z najnowszych pozycji literatury, to znalazłby publikacje na ten temat np. w Wydawnictwie Wojskowej Akademii Technicznej.

5. Edytorskie i redakcyjne aspekty dysertacji

Dysertacja została dość starannie opracowana pod względem redakcyjnym i edytorskim. Niemniej jednak - podobnie jak inni doktoranci - Autor nie ustrzegł się pewnych niedopracowań. Np. na s. 202, trzeci akapit od góry, napisano „operatów” zamiast operatorów. Także duża ilość zamieszczonych w pracy ciekawych zdjęć może sprawiać wrażenie „przesłodzenia” i małego związku z analizowanymi problemami.

6. Konkluzje

Podejmowana w rozprawie doktorskiej problematyka mieści się w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Pan mgr Szymon Noworyta wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych o charakterze teoretycznym i empirycznym. W procesie tym skutecznie korzystał ze stosunkowo rzadko stosowanej dotychczas w naukach o bezpieczeństwie, chociaż bardzo potrzebnej, inter- i transdyscyplinarnej perspektywy badawczej.

Opiniowana rozprawa wnosi znaczący wkład w rozwój teoretycznych i metodologicznych aspektów badania bezpieczeństwa militarnego i wykorzystania w tych badaniach wiedzy dotyczącej kultury bezpieczeństwa. Coraz więcej naukowców i praktyków zwraca uwagę na to, że w XXI wieku kultura bezpieczeństwa stanowi uniwersalny rodzaj kompetencji podmiotów

fizycznych i prawnych, w tym także żołnierzy dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej i ich przełożonych na różnych szczeblach. Wiele elementów rozprawy może być praktycznie wykorzystane w dalszych badaniach problemów bezpieczeństwa militarnego, ukazując wzrastające znaczenie kultury bezpieczeństwa osób, instytucji i organizacji.

Na zakończenie warto jeszcze raz podkreślić szczególne znaczenie wyników badań Doktoranta oraz sformułowanych przez Niego wniosków i sugestii dla doskonalenia dobrowolnej, zasadniczej służby wojskowej, ale także innych elementów współczesnych sił zbrojnych.

7. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska Pana mgr Szymona Noworyty spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, oraz przepisy obowiązujące w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Zawarte w dysertacji wyniki badań teoretycznych i empirycznych wnoszą znaczący wkład w rozwój wiedzy dotyczącej bezpieczeństwa militarnego i jego uwarunkowań. Opiniowana praca ma wartość poznawczą i praktycznie użyteczną. Wnioski z pracy mogą być wykorzystywane także w procesie szkolenia kadry, zresztą nie tylko w wojskach powietrzno-desantowych.

Wnioskuje do Wysokiej Rady o nadanie Panu mgr Szymonowi Noworycie stopnia doktora w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

.....